

Ankers Los

Een nieuw perspectief voor
christelijke organisaties

GROEN VAN
PRINSTERER-
LEZING 2013

door **K. Veling**

CIP-Gegevens Koninklijke Bibliotheek Den Haag
Kars Veling
Ankers los

Een nieuw perspectief voor christelijke organisaties
Mr. G. Groen van Prinsterer-lezing 2013

ISBN/EAN: 978-90-79032-08-2

© 2013

Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie

Mr. G. Groen van Prinsterer Stichting

Postbus 439

3800 AK Amersfoort

wi.christenunie.nl

Opmaak en druk:
Buijten & Schipperheijn, Amsterdam
www.buijten.nl

Mr. G. Groen van Prinstererlezing 2013

Ankers los

Een nieuw perspectief voor christelijke organisaties

Kars Veling

Inhoudsopgave

Voorwoord	6
Jan Westert	
Ankers los	9
Kars Veling	
Grondslag en perspectief hebben elkaar nodig	25
Piet Adema	
Echo's van het verleden	27
Lútsen Kooistra	
Christelijke organisaties onderweg	29
Jan van der Stoep	
Kars Veling	32

Voorwoord

Jan Westert

Voorzitter van het curatorium van de Groen van Prinstererstichting

‘Ankers los’ is de ietwat provocerende titel van de elfde Groen van Prinstererlezing, op woensdag 15 mei 2013 door dr. Kars Veling, directeur van Prodemos en oud-fractievoorzitter van de ChristenUnie, uitgesproken in de kloosterachtige ambiance van het Leerhotel te Amersfoort. Veling is een ‘kind’ van de ChristenUnie en haar voorgangers, opgevoed met het denken in grondslagen van christelijke en gereformeerde organisaties. In de geïndividualiseerde postchristelijke cultuur zit het grondslagmodel christelijke organisaties soms in de weg. Veling pleit daarom voor een paradigmaverandering. Niet de grondslag, maar de doelstelling van organisatie dient centraal te staan en geeft perspectief. Hij daagt christelijke organisaties – en de ChristenUnie in het bijzonder – uit om werk te maken van hun toekomst.

Wij hebben drie mensen gevraagd om een persoonlijke reflectie op deze lezing te schrijven: Piet Adema, voorzitter van de ChristenUnie, Lútsen Kooistra, hoofdredacteur van *Friesch Dagblad* en *Het Goede Leven* en Jan van der Stoep, lector aan de Christelijke Hogeschool Ede en Curator van het Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie. Zo willen wij het belang van dit thema met het oog op het gesprek in de ChristenUnie accentueren. Remco van Mulligen, historicus en gastonderzoeker bij het Wetenschappelijk Instituut, verzorgde de eindredactie van deze uitgave, waarvoor wij hem dank verschuldigd zijn.

Met zijn pleidooi voor het perspectiefmodel tracht Veling christelijke organisaties nieuwe hoop te bieden. Maar moet er niet een spa dieper

worden gespit? Het is duidelijk dat christelijke organisaties de wind niet mee hebben. CNV-voorzitter Jaap Smit treurde op 12 juli 2013 in *Trouw* dat de christelijke reuk het CNV parten speelt. De oplossing daarvoor zoekt hij in een verdere veralgemening.

Niet alleen christelijke organisaties en partijen worstelen met bestaansvragen. Stemmers worden niet zo maar lid van bestaande politieke partijen. De vakbeweging vlucht naar voren in de nieuwe vakbeweging. Natuurorganisaties kampen met wisselende belangstelling. Voor kranten is de grootste opgave abonnees te binden aan hun profiel. Onderwijsorganisaties worden vaker op hun kwaliteit dan op hun identiteit aangesproken. De vraag 'Waarom bestaan wij?' wordt op vele plekken gesteld.

In het tijdperk van de verzuiling behoorde het lidmaatschap van een politieke partij, vakbond of omroep tot het collectieve pakket van het individu. Dat lidmaatschap zorgde ook voor een gevoel van eigenaarschap. Tegenwoordig is de animo voor deze vorm van binding en solidariteit fors afgenomen. Oude identiteitsorganisaties lijken in een netwerk samenleving veel minder relevant geworden. Veel mensen zijn in staat hun eigen arrangement vorm te geven en kracht bij te zetten met behulp van de netwerken waarvan zij deel uitmaken. Voor hoogopgeleide mondige individuen lijkt dat een veel krachtiger en dynamischer omgeving dan de oude collectieve verbanden. Hoe goed de grondslag ook mag klinken, hoe nuttig het doel ook mag zijn: voor de netwerkgeneratie lijken deze organisaties tot een voorbije tijd te behoren.

Veel organisaties hebben moeite met het verwoorden van hun identiteit, of deze is vervaagd en wordt door achterban en medewerkers niet meer onderschreven. De grondslag is dan verworden tot een papieren formule, die in de praktijk zijn betekenis heeft verloren. Ze verwijst naar vervlogen tijden. De identiteit staat nog wel op de gevel, maar inspireert niet het hart van de organisatie.

In deze Groenlezing wordt een relevant thema voor christelijke organisaties aangesneden. Als zij niet inspireren, blijven ze niet geloofwaardig voor hun achterban en zullen ze het hoe dan ook afleggen. Veling

wil van een grondslagmodel naar een perspectiefmodel, waarin het doel centraal staat.

Ik vermoed dat het een niet zonder het ander kan. Wil een levensbeschouwelijke organisatie perspectief hebben, dan moet zij vaste ankers kennen. Veling concentreert zich op organisaties, die hun grondslag hebben vastgenageld aan een kerkgebonden lidmaatschap. Die opzet benadrukt inderdaad vooral de afgezonderde identiteit. Krampachtige discussies over een onsje meer of een onsje minder inspireren inderdaad niet. Maar laten we ook nuchter zijn: christelijke organisaties zijn niet los van het ‘christen zijn’ verkrijgbaar. Het is het geloof dat mensen in deze organisaties bij elkaar brengt om een gemeenschappelijk doel te verwezenlijken. Dat houdt mij bij de ChristenUnie.

Een christelijk politieke partij heeft een merkbeloofte nodig, die uitstijgt boven concrete politieke standpunten. Die belofte maakt de partij uniek. Voor het perspectief van de ChristenUnie is het formuleren van die merkbeloofte een inspirerende opdracht. Met het oog daarop geef ik zes vragen mee:

1. Waar geloven wij in?
2. Hoe kijken wij naar de wereld?
3. Wat beloof ik mijn kiezers?
4. Wat is onze unieke kracht?
5. Hoe willen we politiek bedrijven?
6. Op welke momenten lossen wij de merkbeloofte in?

Kars Veling bekritiseert in zijn lezing stil de ‘zielloosheid’ die grondslagorganisaties bedreigt. Terecht. Hij pleit voor een model van hoop en perspectief. Zo roept hij de ChristenUnie en andere christelijke organisaties op om te werken aan vernieuwing. Voor de ChristenUnie is het de uitdaging om de fundering en het perspectief te laten samenvallen in een bezielende en aansprekende merkbeloofte, die duurzaam verbindt.

Ankers los

Een nieuw perspectief voor christelijke organisaties

Kars Veling

In 1986 ontstond als resultaat van een omvangrijke fusieoperatie de Christelijke Hogeschool Windesheim. Het doel was om in Zwolle een hbo-instelling te doen ontstaan met een sterk regionale functie. Als bestuurslid maakte ik de discussie mee over de gewenste grondslag voor deze nieuwe organisatie. Een medebestuurslid, afkomstig uit een kleine orthodox-christelijke instelling die een van de fusiepartners was, pleitte voor een scherpe formulering. Hij keek naar mij voor steun, maar ik zag niets in een gevecht voor een exclusieve grondslag die geen relatie zou hebben met de brede onderwijsdoelstelling die de fusie-instelling bewust had gekozen. Dat viel hem tegen.

In dezelfde tijd praatte ik als directeur van het naastgelegen Greijdanus College mee over een verruiming van het toelatingsbeleid en misschien ook het personeelsbeleid van de gereformeerde scholen. Die verbreding paste prima bij de aard van het onderwijs, was algemeen de gedachte. Maar in de achterban vreesde men vervaging van de grondslag en aantasting van de privileges die bestaan voor scholen die een gesloten ‘richting’ vormen.

Dit zijn twee voorbeelden van weinig vruchtbare discussies over de grondslag van een christelijke organisatie. Er zouden nog vele volgen. Steeds meer werd mij duidelijk dat het zinvoller is te praten over het *doel* van een organisatie, dan over de grondslag en het daarvan afgeleide toelatingsbeleid. Naar mijn mening zit het ‘grondslagmodel’ christelijke organisaties in de weg. Het moet anders.

Christelijke organisaties in het defensief

De druk op christelijke organisaties om zich te bezinnen op hun aard, wordt steeds groter. Steeds weer opnieuw voelen ze zich in het defensief

gedrongen. Dat is niet vreemd in een land dat sterk seculariseert en nog sterker ontkerkelijkt. Daar komt bij dat deze organisaties in Nederland gaandeweg hun vertrouwde positie verliezen. De tijd waarin de samenleving op tal van terreinen werd geordend langs levensbeschouwelijke lijnen is immers voorbij. Christelijke organisaties verliezen aanhang en de loyaliteit van christenen wordt minder vanzelfsprekend.

Wat doen christelijke organisaties om het tij te keren? Nieuwe aanhang zoeken is niet gemakkelijk, tot frustratie van de trouwe leden die hun geloofsgenoten laksheid verwijten. Vaak wordt geopperd om de grondslag te verbreden en het toelatingsbeleid te verruimen. Fuseren met een min of meer verwante organisatie is ook een mogelijkheid om de potentiële achterban te vergroten.

Dergelijke veranderingen vinden niet zonder slag of stoot plaats, omdat het vaak onvermijdelijk is om verschillen te relativeren die in het verleden als onoverkomelijk werden beschouwd. Een fusie is soms niet minder dan een expliciete verloochening van de principiële motieven van de oprichters, bijvoorbeeld als de organisatie ooit is ontstaan uit onvrede met de koers van de organisatie waarmee nu de samenwerking wordt gezocht. Trouwe leden klagen dan over verwatering van de christelijke identiteit. Dat is begrijpelijk. Het is niet gemakkelijk de eigenheid van een christelijke organisatie opnieuw te definiëren.

Voor organisaties die geheel onafhankelijk opereren van de overheid, kan de strijd tegen het verlies aan aanhang al heel lastig zijn. Wanneer een organisatie wél afhankelijk is van overheidsfinanciering of een juridisch vastgelegde positie heeft, is de druk vaak nog groter. Enerzijds maakt ideologische pressie van de politiek en de overheid het moeilijk om de traditionele identiteit te behouden, anderzijds hangt het voortbestaan juist af van de onderscheidende positie die verbonden is aan die identiteit. Intussen wordt het lastiger om te voldoen aan de voorwaarden die de overheid vaak stelt aan de grootte van de achterban.

Defensieve reacties lijken onvermijdelijk, maar ze zijn ook vermoeiend en vaak ontmoedigend. Ledenwerfacties leveren niet veel op. De verruiming van het lidmaatschapsbeleid en de daarvoor noodzakelijke

verbreding van de grondslag geven veel discussie. Ook als er uiteindelijk consensus ontstaat, kan het gevoel blijven bestaan dat de organisatie is verwaterd. Daartegenover roept het enthousiasme van de voorstanders van verbreding de vraag op of eerdere verschillen dan nergens over gingen. En wat te doen als de verruiming op termijn onvoldoende soelaas biedt. Dan begint de discussie weer opnieuw.

Het frustrerende is dat defensief opererende organisaties sterk met zichzelf bezig zijn. Dat kan blijkbaar niet anders. Discussies over de grondslag en het toelatingsbeleid kosten veel energie. Ze zijn ook beladen omdat ze gaan over de vraag wie wel en wie niet welkom zijn in een christelijke organisatie en dus indirect over wie zich christen mag noemen. Als de verbredingsdiscussie ook nog gaat om het behoud van een maatschappelijke positie, om invloed en macht, om handhaving van financiële of juridische rechten, dan kan het vuur hoog oplaaien. Intussen moet de buitenwereld maar even wachten tot intern de boel op orde is.

Het grondslagmodel is achterhaald

Naar mijn overtuiging kan het anders. Ik wil natuurlijk niet beweren dat er een simpele remedie is voor verzwakking van christelijke organisaties. Maar de geschetste dynamiek van defensieve reacties wordt mede veroorzaakt door een model voor christelijke organisaties waarop veel valt af te dingen. Dit model – dat ik aanduid als het *grondslagmodel* – maakt het nadenken over activiteiten van christenen in de samenleving lastiger dan nodig is.

Kenmerkend voor het grondslagmodel is dat een organisatie wordt gevormd door mensen te verzamelen op een algemeen geformuleerde christelijke grondslag. De basis van de organisatie wordt vaak in artikel 1 van de statuten aangeduid: daarin noemt men dan de Bijbel, al dan niet aangevuld met een verwijzing naar kerkelijke confessies of een speciaal ontworpen omschrijving van het christelijk geloof. Het is natuurlijk de bedoeling dat deze grondslag de activiteiten van de organisatie normeert. Maar voordat het in de statuten daarover gaat, wordt in het tweede

artikel het toelatingsbeleid bepaald: wie kunnen op de omschreven grondslag verenigd worden? Vaak wordt pas in artikel 3 van de statuten duidelijk waarvoor de organisatie is opgericht.

Deze volgorde is zeer betekenisvol. Ik weet nog dat mijn vader lid was van een aantal vrijgemaakt-gereformeerde organisaties, niet allereerst omdat hij actief wilde zijn in een vakbond, in een politieke partij of in het onderwijs, maar omdat hij zich herkende in de grondslag van de betreffende organisaties en hij het als een plicht voelde om mee te doen. Hij voldeed aan het toelatingscriterium van het Gereformeerd Maatschappelijk Verbond, het Gereformeerd Politiek Verbond en de gereformeerde schoolvereniging. Daar ging voor hem ook een appel van uit om niet afzijdig te blijven. Het doel van de organisaties was niet onbelangrijk, maar je hoefde daarvoor niet per se warm te lopen om toch lid te worden. Deze organisaties hanteerden in veel gevallen immers een strikt kerkelijk gebonden lidmaatschapsbeleid. Er waren mensen die daarom vonden dat het formuleren van een grondslag eigenlijk overbodig was. De grondslag was immers impliciet bepaald door de kerkelijke belijdenissen. Door alleen mensen uit de eigen kerken als lid toe te laten, zou de grondslag gehandhaafd blijven.

Denken vanuit doelstellingen

Het lijkt mij vruchtbaar om dit grondslagmodel, waarop veel christelijke organisaties zijn gebaseerd, te vervangen door een *perspectiefmodel*. Ik bedoel daarmee een vorm van organisatie van christelijke activiteit die wordt ondernomen vanuit het *doel*. De deelnemers hebben een ideaal of een ambitie en willen daaraan steun geven of wellicht zelf gaan meewerken. Dat doel is verbonden met waarden of belangen en heeft daardoor ook te maken heeft met een visie op de wereld, met een perspectief. Een goed voorbeeld van een organisatie die een perspectief uitdraagt is een politieke partij, maar ook een onderwijsinstelling, een hulpverleningsorganisatie, een krant, et cetera.

Een organisatie die het perspectiefmodel volgt, omschrijft – om het

te zeggen in termen van statuten – het doel en het onderscheidende perspectief in artikel 1. Het volgende artikel gaat over het ledenbeleid. Dit artikel wordt niet zoals gebruikelijk geformuleerd als ‘toelatingsbeleid’, want dat laatste suggereert dat het vooral is bedoeld om niet-geestverwanten buiten te houden. Een perspectieforganisatie wil bondgenoten werven die aan het doel van artikel 1 willen meewerken. *Het ledenbeleid staat dus niet los van het specifieke doel, zoals in het grondslagmodel, maar vloeit daaruit voort.* Is een grondslag dan niet nodig om de overheid en in voorkomende gevallen de rechter ertoe te brengen om een organisatie de ruimte te laten voor een eigen beleid? Ik denk het niet. Integendeel zelfs: een beroep op de vrijheid om levensbeschouwelijke criteria te mogen hanteren, bijvoorbeeld bij de benoeming van personeel, wint aan kracht als dat kan worden gemotiveerd vanuit de doelstelling.

Een wisseling van grondslag- naar perspectiefmodel maakt zeker geen einde aan de worsteling van christelijke organisaties. Dat laatste model geeft echter wel meer ruimte bij het veranderen van een organisatie of het aangaan van een fusie. De vraag wat in algemene zin als een christelijke grondslagformulering kan gelden, is niet meer relevant: bepalend is nu, waar het de organisatie om begonnen is.

Het perspectief van de ChristenUnie

Het is veel mensen niet echt opgevallen, maar bij het opstellen van de officiële papieren van de ChristenUnie is een poging gedaan om voorzichtig afstand te nemen van het grondslagmodel dat zowel de RPF als het GPV kenmerkte. Er is een Unieverklaring geschreven waarin staat wat de bedoeling is van de samenwerking in de nieuwe politieke partij:

“Wij, leden van de ChristenUnie, hebben ons verenigd om vanuit ons christelijk geloof invloed uit te oefenen op het bestuur van ons land en in de samenleving. Gelovig luisterend naar het Woord van God en met een open oog voor de werkelijkheid zoeken wij naar zijn wil.”

Dit zou een mooi openingsartikel kunnen zijn van de statuten van de ChristenUnie als ‘perspectieforganisatie’. Er wordt immers een doel geformuleerd dat iedereen, die het geschetste perspectief deelt, uitnodigt om mee te doen.

Eigenlijk zou de ChristenUnie met deze verklaring als doelomschrijving en ledenbeleid kunnen volstaan. Toch is er ook een soort grondslag geschreven: de Uniefundering. Hiermee werd natuurlijk de continuïteit met de beide fusiepartijen gezocht. Helemaal geen grondslag omschrijven zou ondenkbaar zijn geweest. Bij de voorbereiding van de fusie bestonden er veel gevoeligheden die niet zozeer te maken hadden met de politieke koers, maar met de grondslag en het toelatingsbeleid. Vooral binnen het GPV waren er critici, zoals te begrijpen is uit de voorgeschiedenis van deze partij.

De discussie over bijvoorbeeld de positie van de Drie Formulieren van Eenheid in de basisdocumenten van de ChristenUnie moest ook echt worden gevoerd. Zou een christelijke organisatie niet verwateren als leden deze belijdenissen als onderdeel van de grondslag niet volledig zouden willen onderschrijven? De uitkomst van de fusieonderhandelingen is bekend: de Drie Formulieren staan in de fundering. De opstellers, van wie ik er één was, hebben bij het formuleren van de Uniefundering bewust niet een algemene, apolitieke grondslag van een willekeurige christelijke organisatie willen schrijven. Als er dan een formulering moest komen die de functie van grondslag vervult, dan moest dat in ieder geval een tekst zijn die over politiek gaat! Zoals we weten is dat ook gebeurd:

“De ChristenUnie erkent Gods heerschappij over het staatkundig leven, dat de overheid door God is gegeven en in zijn dienst staat en dat christenen de verantwoordelijkheid hebben actief te zijn in de samenleving. Zij fundeert haar politieke overtuiging op de Bijbel, het geïnspireerde en gezaghebbende Woord van God, die door de Drie Formulieren van Eenheid wordt nagesproken en die ook voor het staatkundig leven wijsheid bevat.”

Ik weet nog goed hoe we destijds de *politieke* betekenis van de grondslagen van het GPV en de RPF onder woorden wilden brengen: tegenover neutralisme, tegenover ‘doperse’ afzijdigheid, tegenover het idee dat de Bijbel niet relevant is voor de politiek. Goed beschouwd vond ik toen, en vind ik nog, dat de verwijzing naar de Drie Formulieren van Eenheid in deze verklaring overbodig is. De ChristenUnie-jongeren van Perspectief (jawell!) werken momenteel aan een voorstel voor een nieuwe formulering van de grondslag en het doel van de ChristenUnie. Deze Groenlezing kan gezien worden als mijn preadvies.

De duivel op sloffen

Er zijn veel voorbeelden te noemen van organisaties die last hebben van hun formele structuur als grondslagorganisatie. In mijn inleiding noemde ik de discussies in het christelijke onderwijs. Veel christelijke onderwijsinstellingen zijn ver verwijderd geraakt van hun oorspronkelijke identiteit. De discussie daarover is vaak al verstomd doordat de doelstelling zodanig is geformuleerd dat mensen met heel verschillende en vaak ook niet-christelijke levensovertuigingen in de organisatie zonder problemen mee kunnen doen. Christenen die waarde hechten aan expliciet christelijke doelstellingen van het onderwijs zullen dat betreuren. En wellicht krijgen zij weinig steun voor pleidooien voor een meer eenduidige christelijke identiteit. Hoe dat ook zij, één ding is zeker: in een dergelijke situatie leidt een strijd over de grondslagformulering tot niets anders dan onbegrip en irritatie. Bij de vormgeving van een onderwijsinstelling moet het gaan om de doelstelling. Natuurlijk kan daarover verschil van inzicht bestaan, soms ook diepgaand. Dáár moet dan de discussie over gaan en niet over grondslagprincipes die los staan van de concrete afweging van gewenste en haalbare doelen. Deze concentratie op doelen voorkomt dat tegenstanders van verbreding, als het gaat om de inrichting van de school, gaan spreken in *ultimata*.

Een ander voorbeeld: in 1965 ging ik studeren in Groningen en niet aan de Vrije Universiteit. Bij die keuze heb ik mij laten leiden door de

vrijgemaakt-gereformeerde kritiek, dat de VU haar gereformeerde grondslag had verloochend. Natuurlijk was het doel en het perspectief van het onderwijs aan een rijksuniversiteit niet beter, maar de duivel op klompen hoor je beter aankomen dan de duivel op sloffen. Daarom gaven veel vrijgemaakten de voorkeur aan een seculiere instelling boven een christelijke met wat men ervoer als een verwaterde identiteit.

Het zou te ver voeren nog andere voorbeelden uit te werken. Maar ze zijn er op tal van terreinen: de hulpverlening, het krantenbedrijf, het omroepbestel. En wie goed kijkt, ziet dat grondslagdiscussies niet alleen vroeger speelden; nog altijd wordt over de vorming van christelijke organisaties, over het ledenbeleid en over samenwerking met andere organisaties vaak gesproken in termen van grondslagformuleringen zonder dat de keuzes direct voortkomen uit de doelstellingen.

Het perspectiefmodel nader uitgewerkt

In het vervolg van dit verhaal wil ik mijn pleidooi voor het perspectiefmodel op een aantal punten toelichten. Eerst ga ik in op de vraag waarom het grondslagmodel zoveel aantrekkingskracht heeft en anderhalve eeuw dominant is geweest. Daarop aansluitend geef ik redenen waarom het in de samenleving van nu veel van zijn bruikbaarheid heeft verloren. Vervolgens ga ik in op de voordelen van het perspectiefmodel als nieuw paradigma. Daarbij wil ik ook ingaan op een aantal mogelijke bezwaren ertegen, zoals het gevaar van relativisme en van horizontalisme. Tenslotte wil ik uitleggen waarom ik vind dat het denken over christelijke activiteit in termen van perspectief ook inhoudelijk waardevol is. Dat gaat verder dan een richtlijn voor de vormgeving van organisaties.

Grondslagmodel en verzuiling

Waarom is het grondslagmodel voor christelijke organisaties zo populair geworden? Voor het antwoord op die vraag moeten we terug naar de tweede helft van de 19^e eeuw. Abraham Kuypers mobiliseerde de gerefor-

meerden om vanuit hun geloof, dat wil zeggen vanuit het calvinistische beginsel actief te zijn op het brede terrein van de samenleving. Er is immers geen maatschappelijk terrein waarop Christus geen aanspraak maakt, betoogde hij. De christelijke gemeenschap moet zich organiseren en onder leiding van de voorgangers strijden voor de doorwerking van christelijke beginselen overal in de samenleving. De strijd op elk terrein moet uiteindelijk worden gestreden op het niveau de beginselen, zoals Groen van Prinsterer overtuigend had laten zien in zijn analyse van de Franse Revolutie. De overtuigingskracht van het model ligt in de eenduidigheid en in de radicaliteit. Als vanzelfsprekend werd aangenomen dat het calvinistische, antirevolutionaire beginsel leidde tot een eigen koers in de politiek, in het onderwijs, op sociaal gebied, in de journalistiek enzovoort. Het was de taak van de voorgangers om deze koers uit te werken.

Het was ook in Kuypers tijd al niet vanzelfsprekend dat protestanten het eens waren op elk gebied. Zijn organisatiemodel kreeg echter op een fantastische manier de wind in de zeilen doordat het navolging kreeg bij andere gezindten, vooral bij de katholieken en de socialisten. De verzuiling, die hieruit voortvloeide, bleek een succesvolle manier om met ideologische verschillen om te gaan. Van de weeromstuit versterkte het succes van de verzuiling de achterliggende gedachte dat christenen vanuit hun geloof eensgezind zijn op alle terreinen van het leven.

De werkelijkheid was natuurlijk ingewikkelder. Er bestonden meerdere zuilen met een christelijke herkomst. Er waren christenen die pleitten voor doorbraak tussen de zuilen om belangrijke doelstellingen te realiseren. In de loop van de geschiedenis werd het gezag van de leiders minder vanzelfsprekend. Individualisering – ook in christelijke kring – bracht onvermijdelijk de vraag met zich mee of het geloof wel altijd tot dezelfde maatschappelijke keuzes moet leiden. In de tweede helft van de 20^e eeuw kwam het verzuilde systeem in zijn geheel onder druk te staan. De zuilorganisaties werden breder en accepteerden meer interne verschillen. Links en rechts leidde dit tot de oprichting van nieuwe organisaties, soms met de ambitie om een eigen plek in te nemen in de structuren van de verzuiling die in regelgeving en subsidievoorwaarden

waren vastgelegd. De teloorgang van de verzuiling gaat echter door en herhaalt zich ook binnen de nieuwe zuilen.

Na de verzuiling

Het einde van de verzuiling als maatschappelijke ordening hoeft niet te leiden tot het einde van christelijke organisaties volgens het grondslag-model. Toch moeten we rekening houden met twee onontkoombare culturele veranderingen. Net als alle Nederlanders zijn ook christenen minder dan vroeger geneigd de opvattingen van leiders te volgen. Van huis uit heb ik nog geleerd om in publicaties van bij voorbeeld Jongeling of Douma op te zoeken wat ‘wij’ ervan vonden. Onze kinderen doen dat niet meer. Ook de vanzelfsprekendheid om lid te worden van ‘onze’ organisaties is voorbij. Dat betekent niet dat mensen zich niet willen inzetten – misschien is juist het tegendeel waar. Ze zullen dat echter veel meer dan vroeger doen op *ad hoc* basis of met een heel specifiek doel. Een christelijke organisatie die aan deze maatschappelijke realiteit voorbijgaat, wordt minder relevant. Sterker nog, wat zich aan discussies afspeelt in dergelijke grondslagorganisaties jaagt mensen weg.

Initiatieven met een concreet aansprekend doel kunnen wél stimulerend zijn voor de hedendaagse mens. Daarbij kan een christelijk perspectief extra wervend zijn. Sommige mensen verbinden christelijke bezieling eerder aan een grondslag dan aan een doel. Ik zie daar geen reden toe. Een christelijke organisatie wordt juist sterker, ook in haar identiteit, als het ledenbeleid expliciet is gefundeerd in een christelijke doelstelling. Christelijke hulpverleningsorganisaties werken in veel gevallen zo. Een mooi recent voorbeeld van een dergelijke organisatie is de Stichting Present, die haar identiteit ontwikkelt vanuit de doelstelling en het perspectief van de naastenliefde.

Samenwerken zonder verschillen te relativeren

In een netwerksamenleving organiseren mensen zich niet meer op alle terreinen van het leven op basis van dezelfde grondslag. Een christelijk

perspectief kan leiden tot herkenning van bepaalde gezamenlijke doelen en tot inzet daarvoor. Ik vind het niet vreemd om in een christelijke organisatie op te trekken met mensen met wie ik serieuze verschillen van opvatting heb, misschien ook wel over onderwerpen die ik beschouw als essentieel voor mijn christelijke overtuiging of beleving. Omgekeerd is het ook niet vreemd dat degene naast wie ik in de kerk zit niet meedoet, of elders werkt aan een verwante doelstelling.

Leidt het 'perspectiefmodel' op deze manier niet tot grenzenloos relativisme? Inderdaad vraagt het denken in termen van een perspectiefmodel om het relativiseren van het eigen gelijk ten dienste van de doelstelling van een organisatie. Werken in de samenleving doen we naar beste weten, maar zonder de wijsheid in pacht te hebben. Christelijke activiteit zal steeds minder houvast hebben in een vaste gemeenschap van op alle fronten gelijkgezinde christenen. De verankering van deze activiteit in de structuur van de samenleving heeft zijn tijd gehad. Uiteraard bezorgt een veranderende sociale en culturele ondergrond christenen een gevoel van onzekerheid. Toch is het verstandig om het bevel 'ankers los!' te geven. Om in de beeldspraak van het zeilen te spreken: beter dan schuivende ankers, zijn een roer om richting te bepalen en een kiel die voorkomt dat we speelbal worden van de wind. Goddank hangt de christelijke hoop niet af van specifieke maatschappelijke ordeningen.

Is het eigenlijk niet vanzelfsprekend dat culturele en maatschappelijke veranderingen leiden tot herbezinning op de vormen van christelijk samenleven en christelijk samenwerken? Over gelovigen en hun relatie tot God is in de loop van de geschiedenis op heel verschillende manieren gesproken. Dat spreken was in elke fase van de geschiedenis anders en werd steeds betrokken op de cultuur van de tijd. De tien geboden hebben de vorm van een contract tussen een koning en een vazal. De tempel in Jeruzalem verenigde ooit de gelovigen rond de wet en de offerdienst. In de tijd van de Geest werden gemeenschappen van gelovigen vergeleken met een lichaam waarvan het hoofd in de hemel is. De kerk in de Middeleeuwen kreeg de vorm van een staat en de Reformatie vroeg aandacht

voor de mondigheid van mensen en van plaatselijke gemeenschappen. In het kerkelijk pluriforme Nederland van de negentiende en twintigste eeuw ontstonden maatschappelijke groeperingen die later zuilen gingen heten. Het is dus niet vreemd om in de hedendaagse netwerksamenleving weer te zoeken naar andere vormen.

Het perspectiefmodel maakt bescheiden, maar biedt mijns inziens juist een zekere bescherming tegen relativisme. Dat klinkt misschien vreemd. De aantrekkingskracht van het vertrouwde grondslagmodel is toch dat het houvast geeft? Die veronderstelling klopt tot op zekere hoogte, namelijk tot het moment waarop de discussie over verbreding van de grondslag en over samenwerking met andersdenkenden onontkoombaar wordt. Wie dan vasthoudt aan het grondslagmodel, moet zoeken naar een nieuwe identiteit van de christelijke gemeenschap. De onderlinge verschillen binnen de verbrede organisatie zijn groter geworden, maar tevens irrelevant verklaard. Nogal eens gebeurt het dat christenen bij de verbreding van een organisatie niet anders kunnen dan de vroeger scheidende confessionele verschillen relativiseren.

Wie echter christelijke samenwerking benadert volgens het perspectiefmodel, voelt die noodzaak tot relativisering niet per se. Natuurlijk moet het gezamenlijke doel en perspectief vertrouwen geven in een vruchtbare samenwerking, maar dat is toch geen reden om geloofsverschillen onbelangrijk te vinden? In het grondslagmodel is het van tweeën één: de grondslag dwingt ertoe om onderlinge verschillen ofwel acceptabel te vinden (en dus lood om oud ijzer), ofwel te laten leiden tot een scheiding van wegen. Het perspectiefmodel maakt duidelijk dat er een derde weg is: samen optrekken, met een christelijk perspectief werkend aan een bepaald doel en tegelijkertijd buiten het gezamenlijke doel ook serieuze verschillen ervaren.

Christelijke perspectief

Tot slot wil ik mijn pleidooi voor het perspectiefmodel nog verbreden. Het is mijn overtuiging dat christelijke activiteit in veel opzichten gebaat is bij het denken in termen van perspectief. Een perspectieforganisatie kiest

doelstellingen die maatschappelijk herkenbaar zijn, ook als ze gekleurd worden door het christelijk geloof. Midden in de samenleving werken in een perspectief van hoop, dat is wat een dergelijke organisatie laat zien.

Het grondslagmodel onderstreept vooral de eigenheid, de afgezonderde identiteit. Christelijke activiteit als uitwerking van een beginsel of als bouwen op een grondslag staat in principe naast of tegenover niet-christelijke activiteit. Kuyper sprak over tweeërlei soort activiteiten, waarvan de waarde te kennen is aan hun wortel. Toch is deze radicale antithese in de organisatie van christelijke activiteiten altijd problematisch geweest. Kuyper liet de metafoor van de christelijke, calvinistische wortel waaruit een compleet organisme groeit los zodra hij ontdekte dat mensen over de grenzen van geloof en ongeloof heen gezamenlijke verantwoordelijkheden hadden en aan gezamenlijke taken moesten werken. Hij ontwikkelde met het oog daarop het concept van de 'algemene genade', waarop hij natuurlijk het verwijt kreeg dat hij de antithese niet serieus genoeg nam.

De spanning tussen antithese en samenwerking is heel mooi zichtbaar waar Kuyper spreekt over de wetenschap. Op één plek spreekt hij over een christelijke wetenschap, als organisme ontspringend uit een christelijke wortel. Maar deze voorstelling van zaken botst met de realiteit van wetenschappelijke ontwikkeling die doorgaans niet de tegenstelling tussen geloof en ongeloof volgt. Kuyper past daarom de metafoor van het organisme stilzwijgend aan. Hij zegt dan dat christelijke wetenschap niet een eigen wortel heeft, maar meer lijkt op een edele loot die geënt wordt op de algemene wetenschap.*

Christelijke activiteit zal, ook in organisatorisch verband, midden in de samenleving moeten plaatsvinden. Ook als die activiteit kritisch is en in de mainstream cultuur als weerbarstig worden ervaren, blijft centraal staan wat men voor de samenleving van waarde vindt. En dat willen christenen graag duidelijk maken. Zij kunnen zich onderscheiden met concrete doelen in samenhang met een christelijke perspectief, maar ze

* Deze dubbelzinnigheid in Kuypers gebruik van de metafoor van het organisme heb ik eerder aangewezen in 'Kuypers visie op de wetenschap als organisme. Kanttekeningen bij een metafoor', in de afscheidsbundel voor J. Kamphuis: *Bezielde verband*, onder redactie van J. Douma, J.P. Lettinga en C. Trimp (Kampen 1984).

richten zich uiteindelijk op die ene wereld waarvan christenen samen met alle andere mensen deel uitmaken. Christelijke activiteit in de context van een perspectieforganisatie kan ook recht doen aan het feit dat de traditie van een volk of een cultuur een eigen relevantie heeft.

Hoop tegenover cynisme

Christelijk perspectief kan in de kern worden gekarakteriseerd als *hoop*. De hoop van volgelingen van Jezus, de levende, is natuurlijk heel persoonlijk, maar motiveert christenen ook om samen de handen uit de mouwen te steken. Christelijke betrokkenheid op de samenleving staat onder het teken van de hoop en ontkomt daardoor aan moedeloosheid en cynisme. God heeft zijn wereld niet de rug toegekeerd. Er is in Christus perspectief.

Daarbij moet meteen gezegd worden dat dit perspectief geen programma biedt voor een maakbare wereld, voor het forceren van wat als ideaal wordt gezien. Het christelijke perspectief overstijgt menselijke plannen en idealen en het leert relativeren. Christelijke activiteit kan daarom praktisch zijn en biedt in ieder geval weerstand tegen elke vorm van totalitarisme, van menselijke macht die erop uit is het leven van mensen of de samenleving te beheersen.

Ik heb in deze lezing alle nadruk gelegd op christelijke activiteit in georganiseerd verband. Uiteraard is christelijke activiteit niet afhankelijk van een organisatie. De meerwaarde van een christelijke organisatie kan zijn dat mensen elkaar herkennen in doelen en in de inspiratie waarmee ze daaraan werken. Organisaties zijn dus middelen voor samenwerking, ze zijn praktisch en misschien ook tijdelijk van aard. Terugkomend bij de ChristenUnie: deze partij heeft politieke doelstellingen en werkt daaraan in christelijk perspectief, midden in de samenleving. Dat doet ze als het goed is bezielde en met overtuigingskracht, maar dus ook met relativeringsvermogen. De ChristenUnie claimt geen christelijk monopolie op politieke inzichten. De ChristenUnie zal zich zeker ook keren tegen ideologieën die ervan uitgaan dat het paradijs op aarde maakbaar is.

Dit kan allemaal omdat de christelijke hoop voorbij de mogelijkheden

van mensen reikt. Zonde en vloek zullen uiteindelijk alleen overwonnen worden doordat God daarvoor zelf zorgt. Het geheim daarvan is de terugkeer van Christus, die midden in onze geschiedenis de dood heeft overwonnen. Deze hoop motiveert en geeft ook onbevangingheid. Goede dingen doen waar dat kan, en dan met maximale inzet, maar ook in het besef dat de toekomst niet van ons afhangt.

De kerk, die in de discussies over de grondslag en het toelatingsbeleid van het GPV een dominante rol vervulde, wordt in het perspectiefmodel niet minder relevant. Integendeel. In de christelijke gemeente *wordt de hoop gevierd*, week in week uit, door verkondiging van het evangelie en door beleving van de gemeenschap in alle rijkdom aan vormen die de geschiedenis van God en zijn wereld heeft opgeleverd.

Sisyfus

Perspectief is voor de samenleving en ook voor de politiek onmisbaar. Dat vinden christenen, maar ik ben ervan overtuigd dat daarmee wordt geraakt aan een serieuze en wijd verbreide vraag in de westerse cultuur van onze tijd. Leven zonder besef van zin wordt door sommige agnosten als een zinvolle uitdaging beschouwd. Volgens Albert Camus was voor Sisyfus het rollen van de steen, die onvermijdelijk straks weer naar beneden zou rollen, voldoende om zijn leven zin te geven. Velen zullen dit niet kunnen beamen. Maar wat dan? Gabriël van den Brink redigeerde in 2012 een bundel onderzoeksverslagen en essays onder de titel *De Lage Landen en het hogere, de betekenis van geestelijke beginselen in het moderne bestaan*. Daarin wordt in alle toonaarden betoogd dat ‘het hogere’ zich overal aandient, maar dat de moderne Nederlander het vaak niet lijkt te herkennen en er ook niet meer beschikt over een (eigentijdse) taal om erover te spreken.

Voor onze moderne, geseculariseerde samenleving is de christelijke hoop allerm minst een vanzelfsprekend antwoord op de vraag naar zin. Maar christelijke organisaties die zichtbaar werken vanuit een perspectiefmodel, die niet ten prooi vallen aan cynisme en actief midden in de

samenleving staan, zijn in een goede positie om van hun kant de verbinding te maken met de zinvragen van onze tijd.

Paradigmawisseling

Het denken over christelijke organisaties is naar mijn overtuiging toe aan, om met een begrip uit de wetenschapsgeschiedenis te spreken, een verandering van paradigma. Een paradigmaverandering in de natuurwetenschappen verandert niet de werkelijkheid zelf, maar wel de manier waarop daarnaar gekeken wordt. Wetenschappers worstelen voort, met oude en vooral ook veel nieuwe puzzels. De betekenis van een paradigmaverandering is vooral dat oude kwesties op een nieuwe manier worden geformuleerd. Soms blijkt dat oude vraagstellingen hun betekenis verliezen en dat het veel vruchtbaarder is de werkelijkheid vanuit nieuwe probleemstellingen te benaderen. Zo werd de vraag naar de baan van hemellichamen veel vruchtbaarder toen men het idee losliet dat de aarde in het centrum staat. En de verklaring van beweging kreeg een sterke impuls door de ontdekking dat het niet beweging zelf is die om een verklaring vraagt, maar juist de *verandering* van beweging.

Vervanging van het grondslagmodel voor christelijke organisatie door het perspectiefmodel heeft iets van een paradigmaverandering. Zoals gezegd, het verandert de werkelijkheid niet. De uitdagingen blijven, maar ze kunnen op een andere manier worden gedefinieerd. Dat geeft ruimte. De parallel met wat in de natuurwetenschap een paradigmaverandering heet is nog op een ander punt leerzaam. De geschiedenis leert dat aanhangers van oude paradigma's het niet gauw opgeven en via intelligente *ad hoc* hypothesen alle kritiek lang weten te pareren. Dat hoeven we echter niet dramatisch te vinden. Ook dat hoort bij het perspectiefmodel voor christelijke activiteit. Niemand heeft immers de wijsheid in pacht.

Grondslag en perspectief hebben elkaar nodig

Piet Adema

Voorzitter van het landelijk bestuur van de ChristenUnie

Voor de ChristenUnie komt de lezing van Kars Veling op een bijzonder moment. De partij gaat komende tijd nadenken over de binding van de leden en de formulering van de Uniefundering, waaraan ook Veling refereert. Het bestuur heeft zich nog geen mening gevormd, maar zal hierover in de toekomst met de leden gaan spreken en wil dit gesprek op zorgvuldige wijze voorbereiden en voeren.

Ik geef graag een persoonlijke beschouwing op de lezing van Veling. De analyse van de situatie waar veel christelijke organisaties in verkeren, herken ik. Teruglopende ledentallen, minder binding met de achterban en schijnbaar minder relevantie in de samenleving. Ik onderstreep van harte dat de grondslag op zichzelf geen reden kan zijn om zich aan te sluiten bij en te participeren in een organisatie. De doelen doen er veel meer toe, en terecht. Dat is zichtbaar in het onderwijs, waar ouders steeds meer letten op de kwaliteit en te bereiken onderwijsdoelstellingen. En wanneer dat perspectief onder de maat is kiezen zij voor een andere instelling, ook als deze een grondslag heeft die verder van hen af staat.

Veling stelt terecht dat veel christelijke organisaties verwijderd zijn geraakt van hun religieuze identiteit en wijt dit aan het verwateren van de doelstelling. Maar is niet vaak het probleem dat de grondslag verworden is tot een papieren fundament, als gevolg waarvan het beleid, de meningen en het gedrag van organisaties en hun vertegenwoordigers niet meer geloofwaardig in relatie staan tot de uitgangspunten? Verliezen zij daardoor niet hun onderscheidende kracht? Veling geeft aan dat een discussie over identiteit niet los gezien kan worden van de doelstelling van een organisatie. Ik ben dat met hem eens, maar identiteit wordt niet alleen gedragen door de doelstelling. Veling associeert daarnaast de discussie over een grondslag met een kerkelijke gebondenheid,

maar dit gaat niet altijd samen.

Christelijke organisaties hebben volgens Veling de samenleving een perspectief van hoop te bieden. Ik onderstreep dat van harte. Het is goed om dat perspectief uit te dragen, in de samenleving aan het werk te gaan en als navolgers van Christus de samenleving smaak te bieden. Organisaties die alleen de grondslag zien als drager van de identiteit en daarover veel discussies voeren, kunnen de huidige (jongere) generatie christenen en niet-christenen van zich vervreemden.

Het perspectief van hoop waarmee christenen in de samenleving actief zijn is gefundeerd op een Bijbelse visie. Juist noties als opkomen voor het kwetsbare, recht doen, zorg hebben voor de naaste en verantwoord omgaan met de schepping vinden hun basis in de Bijbelse grondslag en wat christenen daarover door de eeuwen heen hebben beleeden. Daarom is de visie van een politieke partij als de ChristenUnie gebaseerd op die Bijbelse uitgangspunten. Dat heeft enerzijds een bindende en anderzijds een onderscheidende werking. Zo kunnen we onder andere op de gebieden van economie, onderwijs, wonen en duurzaamheid soms prima samenwerken met anderen en ook niet-christenen op basis van politieke doelstellingen aan ons binden. Maar juist op terreinen die vanuit Bijbels perspectief de ChristenUnie maken tot wat zij is, scheiden soms de wegen. Ik zou dat onderscheid niet graag willen opgeven. Daarnaast heeft een grondslag ook een interne werking: we kunnen op christelijke wijze elkaar aanspreken op standpunten die afwijken van wat God blijkens zijn Woord van belang acht.

Ik denk voornamelijk dat grondslag en perspectief niet zonder elkaar kunnen maar elkaar juist kunnen versterken. Christelijke organisaties moeten echter meer werk maken van het versterken van hun perspectief. Dit biedt hoop aan een samenleving waarin steeds minder gemeenschappelijke waarden ervaren worden. En een discussie over een grondslag zonder dat perspectief lijkt mij inderdaad een achterhoedegevecht.

Echo's van het verleden

Lútsen Kooistra

Hoofdredacteur van *Friesch Dagblad* en *Het Goede Leven*.

De lezing van Kars Veling is in de eerste plaats interessant voor de kring rondom de ChristenUnie. Wie komt van buiten die kring, moet een beetje moeite doen om de gedachten – uitgesproken en niet uitgesproken – te volgen.

Dit maakt duidelijk hoe belangrijk de achtergrond is waartegen woorden klinken. In dit geval lijkt die achtergrond doordrenkt te zijn van het gereformeerde denken en voelen. Veling citeert met instemming een passage uit de Unieverklaring van de ChristenUnie: ‘Gelovig luisterend naar het Woord van God en met een open oog voor de werkelijkheid zoeken wij naar zijn wil.’ Je moet, zo lijkt het, de culturen van GPV en RPF kennen, evenals de gesprekken tussen beide over de eenwording in de ChristenUnie, om te kunnen begrijpen wat er staat en waarom er staat wat er staat.

Voor niet-ingewijden is het lastig te begrijpen waar het om gaat. In het belang van de waarde van de gedachten van Veling lijkt het verstandig de mogelijkheden te bekijken om de kern van het betoog te formuleren zonder echo's van een verleden die velen van het (christen)volk niet herkennen. Of zijn het juist die echo's die het probleem dat Veling behandelt, in stand houden? Het zou zomaar kunnen.

Het ‘perspectiefmodel’ waarover Veling spreekt is mede geformuleerd met die echo's in het gehoor. Ook voor degene die deze niet goed kunnen horen, lijkt het er op dat Veling een radicale wending wil, een paradigma-wisseling: van een grondslag, die niet inhoudelijk spreekt over het doel, naar een perspectief van actie. Dat zicht wordt beleefd in de hoopvolle overtuiging dat God zijn wereld de rug niet heeft toegekeerd.

Eén structuur blijft bij Veling in tact: de kerk. Daar vindt de verkondiging plaats, daar wordt de hoop gevierd, daar wordt de gemeenschap beleefd.

De kerk heeft, weliswaar in weinig woorden, een centrale plaats gekregen in het betoog. Het is de vraag of dat terecht is. Zij maakt immers, net als christelijke organisaties, een neergaande beweging door. Dat proces is kwantitatief, want steeds minder mensen gaan naar de kerk, en kwalitatief, aangezien steeds minder mensen de kerk als relevant ervaren voor hun doen en laten.

Achter de crisis van de christelijke organisaties en de kerk ligt de werkelijkheid dat het leven van veel christenen in de Westerse wereld in vrijwel alle opzichten is gesecculariseerd. Als God nog relevantie heeft voor mensen, dan is die meestal teruggedrongen tot in de beslotenheid van het zielenheil. Deze ‘ontgeestelijking’ van het bestaan van individuen in een volstrekt materialistische ervarings- en denkwereld heeft God, naar het lijkt, doen verdwijnen. Daar ligt een van de redenen van de crisis van christelijke organisaties.

Het betoog van Veling zou aan kracht winnen als de cirkel wijder wordt getrokken, zodat de crisis van de instituties, waaronder politieke partijen, er ten volle in wordt betrokken. Wim van de Donk heeft in diverse publicaties de lotgevallen van de instituties beschreven. ‘Instituties hebben het moeilijk’, stelt hij vast, om daaraan toe te voegen dat we vandaag de dag op allerlei manieren getuige zijn van een ‘proces van re-institutionalisering’. Voorbeelden van dat laatste zijn (kortdurende) gemeenschappen rondom specifieke onderwerpen. Mensen vinden in deze initiatieven uitdrukkingen voor hun persoonlijk verantwoordelijkheidsgevoel. Van de Donk spreekt in dit verband van ‘losbandiger’ verbanden dan de traditionele instituties zoals een politieke partij.

Er bestaat een spanning tussen het belang van organisaties-in-perspectief en de veranderingen in kerk, staat en maatschappij – die de vanzelfsprekendheid van deze organisaties aanvechten. Die spanning moet, net als de geestelijke crisis, worden erkend en vruchtbaar gemaakt, wil een institutie als de ChristenUnie het perspectief hebben dat zij verdient.

* Wim van de Donk, ‘Losbandige instituties: teken van onze tijd’, in: Edith Brugmans ed., *Instituties in beweging* (Nijmegen 2012) 13-30.

Christelijke organisaties onderweg

Jan van der Stoep

lector Media, Religie en Cultuur aan de Christelijke Hogeschool Ede
en universitair docent aan de Faculteit der Wijsbegeerte
van de Vrije Universiteit.

In folders en op websites vertellen christelijke organisaties vaak *wie* ze zijn en *wat* ze doen. Met andere woorden: ze vertellen iets over de kerkelijke achtergrond van de organisatie en over het terrein waarop deze organisatie actief is. Toch is dat niet de eerste informatie waar mensen doorgaans naar op zoek zijn. Belangstellenden willen graag weten *waarom* de betreffende organisatie bestaat. Welk verschil maakt deze organisatie met andere organisaties? Waarom zou ik mijn kind naar een christelijke school sturen of stemmen op een christelijke politieke partij?

Vanuit bovenstaande optiek is het voorstel van Kars Veling om een ‘grondslagmodel’ te vervangen door een ‘perspectiefmodel’ aantrekkelijk. Het is niet in de eerste plaats de traditie waartoe men behoort die samenbindt, maar het gemeenschappelijke doel. Het voorstel sluit ook aan bij een postmoderne manier van denken waarin niet zozeer bepalend is wat je *afkomst* is, tot welke groep je behoort, maar wat je *toekomst* is, hoe je je persoonlijke levensverhaal vorm geeft in relatie tot anderen.

Hoe sympathiek ik het verhaal van Veling ook vind, toch roept het bij mij ook veel vragen op. Ten eerste vraag ik mij af of het *waarom* van een organisatie verkrijgbaar is los van het *wie* van deze organisatie. Kun je een doelstelling formuleren los van een gemeenschappelijk fundament of uitgangspunt? Veling probeert dit op te lossen door iets van de christelijke bezieling van organisaties door te laten klinken in de doelstelling. Een voorbeeld is de Unieverklaring van de ChristenUnie, waarin staat dat die partij vanuit christelijk geloof invloed wil uitoefenen op het bestuur van ons land. Het voorzetsel ‘vanuit’ verradt echter een uitgangspunt waaraan men zich bindt: het christelijk geloof. Deze binding is ook exact

de reden waarom ik lid ben van de ChristenUnie, ook al deel ik lang niet alle doelen die door deze partij worden nagestreefd.

Ten tweede suggereert de ‘paradigmawisseling’ die Veling tot stand wil brengen, dat we niet gericht moeten zijn op het verleden, maar vooruit moeten kijken naar de toekomst. We moeten niet bang zijn om onze ankers te lichten en op weg te gaan. Ik kan me wel voorstellen dat Veling een dergelijk oproep doet, aangezien in het verleden binnen organisaties soms op een krampachtige wijze met de identiteit is omgegaan. Naar mijn mening echter moet een organisatie tijdens een proces van herpositionering bekijken wat haar verbindt met de oorspronkelijke motivatie van de oprichters. Is een dergelijk verband niet of onvoldoende te vinden, dan kun je de organisatie beter opdoeken.

Op de keper beschouwd vind ik het voorstel van Kars Veling nog te weinig radicaal. Hij denkt nog teveel in termen van organisaties als praktische vehikels om doelen te realiseren. In dat opzicht is zijn benadering tamelijk modernistisch. Zou het niet beter zijn om organisaties te zien als gemeenschappen waaraan mensen zich committeren in plaats van als instrumenten om een doel te bereiken? En is de kracht van gemeenschappen niet juist dat ze een verhaal over zichzelf kunnen vertellen waarin verleden, heden en toekomst met elkaar worden verbonden? Christelijke organisaties mogen inderdaad niet voor anker gaan. Ze moeten voortdurend onderweg zijn. Maar in dat onderweg zijn moeten ze zich ook bewust zijn waar ze vandaan komen en binnen welke traditie ze zich bewegen.

Kars Veling

Dr. Kars Veling is filosoof en werkte lange tijd in het onderwijs, onder andere als bestuurslid en rector van het Greijdanus College in Zwolle. Hij was als docent verbonden aan de Theologische Universiteit Kampen en de Gereformeerde Sociale Academie in Zwolle. Namens het Gereformeerd Politiek Verbond en de ChristenUnie was hij lid van de Eerste Kamer (1991-2002). In 2002 was hij de eerste lijsttrekker van de ChristenUnie bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer. Na zijn Kamerlidmaatschap keerde hij terug naar het onderwijs en werd in 2003 rector van het Johan de Witt College in Den Haag. Sinds 2011 is hij directeur van ProDemos, Huis voor Democratie en Rechtsstaat.

Mr. G. Groen van Prinstererlezingen 2003-2013

2013	K. Veling	Ankers Los. Toekomst voor christelijke organisaties
2012	E. van Middelkoop	Vechten in vredesnaam. De spanning tussen humaniteit en soevereiniteit
2011	E. Schuurman	Christusbelijders: moed in de politiek
2010	B. Goudzwaard	Crisistijd. Naar een andere waardering van markt en overheid
2009	A. Rouvoet	Macht dienstbaar maken aan gerechtigheid. Over de ChristenUnie en regeringsverantwoordelijkheid
2008	J.C. Kennedy	Verlicht Den Haag of verdacht geloof? Over de politieke grenzen van religie
2007	W.G. Rietkerk	Vreemdelingschap en regeringsdeelname. Of: wat doen pelgrims op het pluche?
2006	G.C. den Hertog	Tegen de utopie - het Evangelie
2005	G. Harinck	De tucht van de democratie. Over pluriformiteit en burgerschap
2004	J.W. Sap	De oorsprong van de Europese grondwet
2003	G.J. Schutte	Evangeliebelijders gevraagd - toen en nu